

Orta Karadeniz (Ünye-İnebolu) Bölgesinde Balıkçılığın Durumu

Şennan YÜCEL

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi – SİNOP

Geliş Tarihi : 05.02.2003

ÖZET: Ülkemiz deniz balıkları üretiminin %77'si Karadeniz Bölgesi'nden karşılanmaktadır. Dolayısıyla bölgenin balıkçılık sorunları, ülkenin balıkçılık sorunlarının bir göstergesidir. Genellikle bu bölgede kıyı ve kıyı ötesi balıkçılığı yapılmaktadır. Bu çalışmada Orta Karadeniz Bölgesi'nin balıkçılık sorunları yanında balıkçıların av yasaklarına ilişkin görüşleri de incelenmiştir. Ayrıca bu sorunlar ile Ülkemiz balıkçılığının genel sorunları karşılaştırılmış ve bazı çözüm yolları ile önerilerine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orta Karadeniz, balıkçılık sorunları, av yasakları

The Situation of Fisheries in Middle-Black (Ünye-İnebolu/) Sea Region

ABSTRACT: Black sea region have a 77 percent of total production of marine fish of Turkey. Therefore fisheries problems of the Black sea region is a criteria for whole Turkey. In generally, coastal fisheries and offshore fisheries are practiced in this region. In this study, fisheries problems of middle Black sea region and ideas of fishermen on fisheries regulations were investigated. In additional, general problems of Turkish fisheries compared with this problems and some solution ways and recommendations were discussed.

Key words: middle black sea, fisheries problems, fisheries regulations

GİRİŞ

Hayvansal gıda temini eskiden beri insanlığın öncelikli uğraşları arasında yer almıştır. Tarih öncesi kayıtlarda hayvansal gıda kaynaklarının avlama yolu ile elde edildiği görülmektedir. Hayvansal gıda kaynakları arasında su ürünleri önemli yer tutmaktadır. Türkiye su ürünleri üretimi, 1999-2000 üretim sezonunda, 582,376 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu üretimin 441,690 tonu deniz balıkları (%76), 42,824 tonu tatlı su balıkları (%7), 79,031 tonu kültür balıkları (%14), 18,831 tonu diğer su ürünleri (%3) yumuşakça ve kabuklulardan oluşmaktadır (Anonim, 2003a). Bu üretim, 24,000,000 ha deniz yüzey alanı, 177,714 km ırmak, yaklaşık 1,264,000 hektarlık baraj, göl, gölet yüzey alanında elde edilmiştir.

Yaygın anlamıyla su ürünleri denildiğinde yetiştiricilik ve avlanması anlaşılmaktadır. Buna karşılık ülkemizde su ürünleri, deniz ve iç sulardaki bitkisel ve hayvansal canlıların oluşturduğu topluluk, onların kaynak olarak entegre işletilmeleri, organizmaların yetiştirilmeleri, açık deniz balıkçılığı ve ilgili konular şeklinde özetlenerek tanımlanmaktadır (Pala ve Saygı, 1991). Dünyada olduğu gibi ülkemizde de su ürünleri üretiminin büyük bir kısmı (%86) avcılık yoluyla elde edilmektedir. Türkiye'de avcılık yoluyla elde edilen üretim içerisinde deniz balıkları avcılığı çok önemli bir yer tutmaktadır. Deniz balıkları avcılığının büyük bölümü ise Karadeniz'de (%77) gerçekleştirilmektedir (Anonim, 2003a).

Saydam vd. (1993) belirttiğine göre; Karadeniz'de Sigmateta (densite) 15,4 değerine kadar O₂ devam eder. 15,4 ile 16,2 arasındaki değere rastlayan derinliklerde

redoks potansiyeli açısından hem O₂ hem de H₂S çok düşük düzeylerde bulunmaktadır. Bundan dolayı Karadeniz'de 150 - 200 m'den sonraki derinliklerde verimlilik azalmaktadır. Diğer yandan; Karadeniz'in Türkiye kıyılarında kuzey kıyılarına kıyasla zeminin engebeli ve kıta sahanlığının dar oluşu avcılığın kıyıya yakın yerlerde yapılmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla, ülkemizde balıkçılık aktiviteleri kıyıya yakın bölgelerde genellikle de kıyı ve kıyı ötesi balıkçılığı şeklinde gerçekleştirilmektedir. Balıkçılığın birincil av aracı balıkçı gemileri; avcılık şekilleri bakımından gırgır, trol, taşıyıcı ve diğerleri şeklinde sınıflandırılabilir. Ulusal balıkçı filomuzun 1999-2000 avlama sezonu itibarı ile %58'i Karadeniz bölgesinde bulunmaktadır. Karadeniz'deki balıkçı filosunun %93'ü 20 m.'nin altında, yaklaşık %86'sı ise 10 m.'nin altındaki teknelerden oluşmaktadır. Boyları 10 m.'den uzun olan gemilerin büyük çoğunluğu (%56) Karadeniz Bölgesinde bulunmaktadır (Tablo 1).

Teknelerin boyları gibi motor güçleri de yapabilecekleri av şekli ile yakından ilişkilidir. Motor güçlerine göre Karadeniz'i sırası ile Ege ve Marmara bölgeleri izlemektedir (Tablo 2). Av gücünün hesaplanmasında motor gücü, boy, tonaj ve ağ boyu, ağ derinliği yada tayfa sayısı gibi kriterler esas alınmaktadır.

Teknelerin boyları ile tonajları arasında yakın bir ilişki vardır. Büyük tonajlı olarak adlandırılan 50 Grostondan daha büyük teknelerin %65'i Karadeniz Bölgesi'nde bulunmaktadır (Tablo 3).

Tablo 1. Balıkçı Gemilerinin Boy Gruplarına Göre Dağılımı (Anonim, 2003a)

Bölgeler	1-4,9 m	5-9,9 m	10-19,9 m	20 m+	Toplam
Akdeniz	10	1 127	180	62	1379
B. Karadeniz	3	1 602	362	200	2167
D.Karadeniz	90	2 191	356	124	2761
Ege	20	3 513	474	61	4068
Marmara	40	2 161	646	159	3006
Toplam	163	10594	2018	606	13,381

Tablo 2. Motor Güçlerine Göre Balıkçı Gemilerinin Dağılımı (BG) (Anonim, 2003a)

Bölgeler	Motorsuz	1-9	10-19	20-49	50-99	100+	Toplam
Akdeniz	-	462	483	162	41	231	1379
B. Karadeniz	2	300	470	480	303	612	2167
D.Karadeniz	-	530	970	523	367	371	2761
Ege	-	2050	520	804	217	477	4068
Marmara	-	510	630	660	327	879	3006
Toplam	2	3073	3073	2629	1255	2570	13381

Tablo 3. Tonajlarına Göre Balıkçı Gemileri (ton) (Anonim, 2003a)

Bölgeler	1-4	5-9	10-19	20-49	50+	Toplam
Akdeniz	1028	142	82	79	48	1379
B. Karadeniz	1365	376	94	127	205	2167
D.Karadeniz	2265	228	62	76	130	2761
Ege	3443	359	153	77	36	4068
Marmara	1822	604	246	129	205	3006
Toplam	9923	1709	637	488	624	13381

Tekne boyu, tonaj, motor güçleri gibi kriterlere bakıldığında da Karadeniz bölgesinin üstünlüğü görülmektedir. Türk Balıkçılık Filosu özellikle 1982 yılından itibaren sağlanan teşviklerle hızlı bir gelişme göstermiş, sayısal artışının yanında, teknelerin avlanma gücünün de artmasını sağlamıştır. Bu gelişmeler devam ederken su ürünlerini yatay olarak tarayan 2000 m yarıçaplı sonar'lar ile dikey olarak balık sürülerinin yerini tespit eden echo-sounder'lar devreye girmiştir. Motorsuz tekne yok denecek kadar azalmış, ahşap gemiler yerini saç gemilere bırakmıştır. Geçen 18 yıl içinde av gücü yaklaşık 7 kat artarken birim güce düşen av miktarı %33 gerilemiştir (Çelikkale, 1997).

Ülkemizde 12 m ve daha uzun teknelere trol ve gırgır avcılığı için izin verilmektedir. Balıkçılık filomuzda gırgır ve trol avcılığı ruhsatı bulunan tekne sayısı 1456 olup, toplam tekne sayısının yaklaşık %11'ini teşkil etmektedir (Anonim, 2003a).

Avcılık yoluyla elde edilen deniz balıkları üretiminde dünyada olduğu gibi ülkemiz deniz balıkları üretiminde de küçük sapmalar dikkate alınmazsa durağan bir yapı gözlenmektedir (Tablo 4). Türkiye balıkçılığında gözlenen bu durum, balık stoklarımızın ve avlama filomuzun bugünkü durumuna göre, kaynaklarımızdan alınabilecek maksimum verim seviyesine ulaşıldığına ve avcılıkla elde edilen üretimi daha fazla artırma olanağı kalmadığına işaret etmektedir (Atay ve Korkmaz., 2001).

1999-2000 periyodunda dünyada, avcılık yoluyla elde edilen su ürünleri üretimi 94948674 ton'dur. Türkiye bu üretim içerisinde %0,5 paya sahiptir (Anonim, 2003b). Diğer ülkelerle ortak kullandığımız denizlerden avcılık yoluyla elde ettiğimiz üretimi;

avlama alanlarımızın daha realist kullanımı ile doğal şartların elverdiği ölçüde artırabiliriz.

Avcılık yolu ile su ürünleri üretimini artırmanın diğer bir yolu ise açık deniz balıkçılığı avcılığıdır. Balıkçılık filomuzun açık deniz balıkçılığı için yönlendirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü; 1980'lerin ikinci yarısından sonra balıkçılık, kıyı sularından açık denizlere doğru genişlemeye başlamıştır. Bir çok ülke, açık deniz balıkçılığını teşvik eden kanunlar çıkardıktan sonra açık deniz balıkçılığı gelişme sürecine girmiştir (Tokaç vd., 1992). Balıkçılık filosunun sadece %4'ünde soğuk muhafaza odaları bulunmaktadır. Soğuk muhafaza odası bulunan teknelerin %57'sinde oda büyüklüğü 10 m³'ün altındadır (Anonim, 2003a). Balıkçı gemilerinde yeterli soğuk hava depolama özelliğinin olmaması, teknelerin tek tip avcılık için dizayn edilmiş olması sektörel bir eksikliktir. Bu durum, balıkçı filomuzun açık deniz ve okyanus balıkçılığına hazır olmadığını göstermektedir. Çelikkale vd. (1999) belirttiğine göre; Ülkemizde her yıl 5-30 bin ton su ürünleri yetersiz muhafaza ve taşıma koşullarından dolayı ziyan olmaktadır.

Gıda temininde yararlanılan diğer hayvansal kaynaklarda olduğu gibi su ürünleri de insanların hayvansal gıda ihtiyacının karşılanması amacı ile kültüre alınmıştır. Gıda kaynağı sağlamak için ilk su ürünleri yetiştiriciliğinin M.Ö. 2000 yıllarında Çin'de başladığı sanılmaktadır (Çelikkale vd., 1999). Ülkemizde son on yılda ortalama yıllık nüfus artışı oranı %0,24 civarındadır (Anonim, 2003c). Nüfus artışından doğan talebin hayvansal protein talebi kaynaklar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Hayvansal protein kaynaklarının artışı, nüfus artış oranından doğan talebin gerisinde

Tablo 4. Türkiye Su Ürünleri Üretimi (Ton) (Anonim, 1992-2000; Anonim, 2003a)

Yıllar	İç Su Balıkları	Kültür Balıkları	Deniz Balıkları	Diğer Deniz Ürünleri	Toplam
1991	39401	7835	290046	27379	364661
1992	40370	9210	366060	38706	454346
1993	41575	12438	453123	48908	556044
1994	42838	15998	491335	50933	601104
1995	44983	21607	557138	25472	649200
1996	42202	33201	451997	22246	549646
1997	50460	45500	382065	22285	500260
1998	54500	56700	413900	18800	543900
1999	50190	63000	510000	13634	636824
2000	42824	79031	441690	18831	582376

kalmaktadır. Diğer yandan sağlıklı beslenme yolunda toplumsal bilincin beyaz et kullanma yolunda eğilim göstermesi, sadece av sezonunda değil yıl boyunca talep doğurmakta, bu da hayvansal protein kaynaklarının ve üretiminin artırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu baskının sonuçlarından birisi olan av aracı ve av gücündeki artışa rağmen avcılıktan elde edilen üretim artmamıştır. Mevcut su kaynaklarımızda avlanma yoluyla bu talebi karşılamayı düşünmek bilimsel gerçeklerle de örtüşmemektedir. Bunun içindir ki balık yetiştiriciliğine yönelmek bir zorunluluktur. Diğer yandan, avcılık yoluyla elde edilecek deniz ürünleri üretiminde doğa, her zaman önemli rol oynamaya devam edecektir. Doğanın olumsuzluklarından en az etkilenecek üretim ise kültür balıkçılığıdır. Doğal avcılığın artırılması çok kolay olmayıp, alınacak tedbirlerle sürdürülebilirlik sağlanabilir. Su ürünleri üretiminin artırılmasının yegane çaresi kültür balıkçılığı ile mümkündür.

Türkiye, değişik coğrafik ve ekolojik şartlara sahip güçlü potansiyeli ile su ürünleri yetiştirebilme kaynaklarına sahiptir. Diğer yandan, avcılık da olduğu gibi Karadeniz Bölgesi'nin diğer su ürünleri üretimine tatlı su ve deniz kültür balıkçılığı şeklindeki katkısı da son derece yüksektir. Gerek tatlı sularda gerekse denizlerde kültür balıkçılığı tüm yurt genelinde yeterli olmasa da yapılmaktadır.

Son on yıl içerisinde kültür balıkçılığı üretiminin, genel üretim içerisindeki payı %1'den %14'ün üzerine çıkmıştır. Ülkemiz Kültür Balıkçılığı üretiminin %15'i Karadeniz Bölgesinden karşılanmaktadır (Anonim, 2003a). Bu bölgedeki işletmelerin sayısı yönünden %42,9'u gerçek kapasitesinde üretim yapmaktadır. Sayıca %28,3'ü kapasitenin üzerinde, %28,7'si ise kapasitenin altında üretim yapmaktadır. Ancak bölgedeki işletmelerin verimliliği toplam kapasite yönünden ele alınacak olursa; toplam kapasitenin %23,1'i gerçek kapasitesinde faaliyet gösterirken, %18,9'u kapasite üzerinde üretim yapmaktadır. Kapasitenin altında çalışan işletmelerin toplam kapasite içindeki payı ise %58 olmaktadır. Verimliliği 0,5'in altına düşen işletmelerin toplam kapasite payı ise %37'yi bulmaktadır. Bu durum kapasitenin üzerinde çalışan işletmelerin genellikle küçük işletmeler, düşük verimlilik değerine sahip

işletmelerin ise gerçekte yüksek kapasiteli işletmeler olmasından kaynaklanmaktadır (Anonim, 2000).

Kapasitelerinde ve kapasitelerinin üzerinde üretim yapan işletmeler küçük işletmelerdir. Bunların üretim artış oranına katkısı azdır. Ürettiklerini lokantalarda ve kendi çevrelerinde kolaylıkla pazarlayabilmektedirler. Büyük kapasiteli işletmelerin kapasiteleri altında çalışmaları üretimi olumsuz etkilemektedir. Sermaye eksikliği, pazarlama sorunları, hastalık, yavru temini, diğer sektör ilgililerinin yersiz eleştirileri, olumsuzlukların kaynağıdır. Yetiştiriciliğin ekolojik kirliliğe yol açmasına ilişkin olumsuz görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerin çoğunun, yetiştiriciliğin deniz ekosisteminde yaratması olası kirlilik hakkında yeterince bilgi ve sektörün yeni oluşu nedeniyle yeterli bilimsel araştırmanın olmadığından kaynaklandığı söylenebilir.

Ülkemizdeki balıkçılık faaliyetleri ve sorunları bölgeler arasında çok küçük farklılıklar dışında birbiriyle örtüşmektedir. Dolayısı ile Orta Karadeniz Bölgesi su ürünleri aktiviteleri, sorunları ve çözüm önerilerinin belirlenmesi ve ortaya konulması ülkemiz su ürünleri kaynaklarının sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır. Su ürünleri üretimi, ülke ekonomisi için önemli bir gelir kaynağıdır. Bu bakımdan su ürünleri sektörü alt grupları ile ayrı ayrı incelenmeli ve sürekli maksimum yarar sağlama önündeki engeller kaldırılmalıdır. Yetiştiriciliğin teşvik edilmesi ve önündeki engellerin kaldırılması ile üretimin artırılmasının planlanması daha gerçekçi olacaktır. Kaynaklar, gelecek nesillere maksimum seviyede yararlanabilecek şekilde aktarılabilir yada bir başka ifade ile "sürdürülebilir" olmalıdır. Bu nedenle; araştırmada, Orta Karadeniz Bölgesindeki su ürünleri potansiyeli ve sürdürülebilirlik koşulları incelenmiştir.

MATERYAL VE METOT

Araştırmanın materyalini; Orta Karadeniz (Ünye-İnebolu) Bölgesi kıyı şeridinde kademeli örnekleme yöntemiyle seçilen balıkçı merkezlerinde, basit rasgele örnekleme metoduyla seçilmiş 370 balıkçıdan anket yoluyla elde edilen veriler ile Dünya Gıda Tarım Örgütü (FAO) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) kaynaklarından alınan bilgiler oluşturmuştur.

Araştırmada; 1997-1999 yılları arasında Orta Karadeniz (Ünye-İnebolu) bölgesinin balıkçılık sorunları ve sorunları meydana getiren yasal engellerin incelenmesi amacı ile kıyı şeridinde bulunan balıkçılık merkezlerinde saha çalışması yapılmıştır. Araştırmada sektörün birinci taraftarı olan balıkçılar ana kitle olarak kabul edilmiştir.

Sahada, yüz yüze görüşülmüştür. Görüşmede deneklere kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan anketler dağıtılmıştır. Araştırma ile ilgili gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra balıkçılara dağıtılan anket formları balıkçılar tarafından doldurulmuş ve daha sonra toplanmıştır.

Orta Karadeniz Bölgesi balıkçılığı ile, Türkiye ve dünya balıkçılığı karşılaştırılmıştır. Anketlerden elde edilen veriler ışığında balıkçıların av yasaklarının uygulanmasına ilişkin talepleri arasında fark olup olmadığı Windows Minitab 9.1 programı kullanılarak Khi-Kare testi ile belirlenmiştir.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Karadeniz'deki su ürünleri üretimi gerek bölgede önemli bir gelir kaynağı gerekse ülke ekonomisi içerisinde ki katma değeri diğer sektörler arasında da göz ardı edilemeyecek düzeydedir. Ülkemizde 1999-2000 periyodunda su ürünleri üretiminin %86'sının avcılık yoluyla elde edildiği düşünüldüğünde, sürdürülebilir avcılık için avlanma ve av yasakları üzerinde titizlikle durulmasını gerektirmektedir. Av yasaklarına uyulup uyulmadığı sorusu balıkçılara sorulduğunda; balıkçıların yaklaşık %71'i av yasaklarına uyulmadığını belirtmiştir.

Su ürünleri kaynaklarımızın koruma ve kontrol görevi; ilgili kurum ve kuruluşların bir çoğunun asli görevi olmaması ve kurumlara artı maliyet getirmesi, kurumların statülerinin yanı sıra, yeterli duyarlılığı göstermemesi gibi nedenlerle koruma ve kontrol işlemleri sağlıklı yürütülememektedir. Av yasaklarına uyulmadığını belirten balıkçıların;

a. %40'ı yukarıdaki nedenlerle,

b. %26'sı cezaların caydırıcı olmamasından dolayı av yasaklarının uygulanmadığını, Cezaların caydırıcı olmayışı legal olmayan avlanmayı özendirirken, bu ise var olan kayıt dışı üretimi daha da arttırdığını,

c. %34'ü ise yönetim erkini elinde bulunduranların koruma ve kontrol görevlilerine baskı yaparak yasakların uygulanmasının engellendiğini beyan etmektedirler. Av yasaklarının etkin olarak uygulanabilmesi için balıkçılara önerileri sorulduğunda ise;

a. Av yasağına uymayanların av araçlarına sezon boyunca el konulması gerektiği,

b. Av yasaklarının sadece üreme zamanında uygulanmasını,

c. Yasak süresinin arttırılmasını, avlama bölgelerine sınır konulmamasını ve

d. Yasakların tüm denizlerimizde aynı şekil ve zamanda uygulanmasını talep etmişlerdir. Talepleri arasında istatistiksel olarak fark bulunmamıştır ($P>0,05$).

Ankete katılan balıkçıların %39'u 10 m'den küçük boyda teknelere, %21'i 20 m ve daha büyük boylu teknelere ve %40'ı ise 10-20 m'lik teknelere sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Diğer kıyı alanlarımızda olduğu gibi Karadeniz Bölgesinde de kıyı alanlarında yerleşim bölgelerinin yönetiminde sektörel önceliklerle ilgili politikaların uygulandığını söyleyemeyiz.

Bölgede diğer sektörlerle göre dominant veya öne çıkmış bir sektör bulunmamaktadır. Dolayısı ile sektörler arasındaki öncelikler ayırt edilmemiştir. Kıyı yönetiminde öncelikler belirlenmediği gibi balıkçılık sektörünün alt grupları arasında da hedefler ve önceliklerle ilgili kalıcı politikalar belirlenmemiştir. Bundan dolayıdır ki sektörler arasındaki kargaşa kıyı alanlarındaki paylaşım kaygısından kaynaklanmaktadır. Bu durum, diğer sektörlerle birlikte trolcü, gırgırcı ve kıyı balıkçıları arasında olduğu gibi balıkçılık sektörünün alt grupları arasında da çapraz suçlamalar şeklinde gözlenebilmektedir.

Bölgede sürdürülebilir sektörlerin hepsinin aynı faydayı sağlamayacağı bir gerçektir. Öncelikler belirlenirken kamu yararı, ekonomik getirileri, çevre ve sosyal boyutu çerçevesinde sürdürülebilirliğini sağlayacak kıyı sektörleri yönetimi ile ilgili öncelikler ve uygulanabilir yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Karadeniz Bölgesi kıyı şeridinin öncü sektörlerinden birisi olmaya en yakın olanı su ürünleridir.

Cumhuriyet öncesi dönemde su ürünleri konusunda ilk kanuni düzenlemenin 1867 yılında yayınlanan Midye ve İstiridyeye Nizamnamesi, 1878 yılında İstanbul ve Çevresi Balıkhaneye İdaresi Nizamnamesi ve 1876 yılındaki "Zabıta-i Saydiyye Nizamnamesi"dir. Cumhuriyet döneminde ise eğitim-öğretim süresi kısada olsa ilk öğretim kurumu Marmara'daki 1928 yılında açılan "Balıkçılık Okulu"dur.

Balta Limanında açılan "Balıkçılık Enstitüsü" üniversite formatında ilk kuruluş olmuştur. 1937 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi Zooloji Enstitüsüne bağlı Deniz Laboratuvarında Deniz Biyolojisi konusundaki çalışmaları aynı üniversiteye bağlı Fen Fakültesi bünyesinde "Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsü" izlemiştir. 1950'li yıllarda Marshall yardımı ile sağlanan araştırma gemileri ile tüm denizlerimizi kapsayan ilk bilimsel araştırmalar yapılmıştır. FAO'nun hazırladığı raporla Et Balık Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde 1954 yılında "Balıkçılık Araştırma Merkezi" kurumuştur. Mevcut kuruluşlarca yapılan araştırmaların olumlu sonuçları alınmış, Türkiye balıkçılık sektöründeki en verimli dönemini 1954 -1960 yılları arasında gerçekleştirmiştir. Yine FAO tarafından desteklenen projeler kapsamında 1970 yılında DPT'ye bağlı olarak "Türkiye Balıkçılığını Geliştirme Müdürlüğü" kurulmuştur. Bu süreçte ilgili kurum ve kuruluşlar içerisinde yapılan örgütlenmeler ile su kaynakları potansiyeli imkanlar doğrultusunda tespit edilmiştir. Böylece su ürünlerinin ekonomiye

sağlayabileceği katma değeri anlaşılmıştır. Su ürünleri yönetiminin ve örgütlenmesinin bakanlık bünyesinde yapılması düşünülmüş, Ticaret, Maliye ve Tarım Bakanlıkları'na bağlanması tartışılmıştır. Her bakanlık su ürünlerinin kendi bünyesine alınması için haklı gerekçeler ileri sürmüşlerdir.

Neticede, su ürünlerinin tarımsal bir faaliyet olduğuna karar verilerek su ürünlerinin yönetimi ve örgütlenmesini düzenleyen 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu'nun uygulama yetkisi Tarım Bakanlığı bünyesinde 1970 yılında kurulan Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'ne 1971'de verilmiştir. İyi niyetle başlayan çalışmalarda, altyapı ve eleman eksikliğinden arzulanan nitelik ve nicelik elde edilememiştir. Bunun doğal sonucu olarak hedeflenen araştırmalar yapılamayıp, politika üretilmediğinden Genel Müdürlük, Daire Başkanlığına indirgenmesine karar verilmiş, yapılan re-organizasyonla da Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü bünyesinde Su Ürünleri Geliştirme Daire Başkanlığı'na 1984'te dönüştürülmüştür.

Bakanlar Kurulunca 1995 yılında kabul edilen 441 sayılı Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname ile de çeşitli Genel Müdürlükler bünyesinde alt birimler olarak faaliyet göstermesi öngörülmüştür. İllerde balıkçı halleri ve belli bölgelerde balık alım merkezleri oluşturulmalı, bu merkezler dışında su ürünlerinin karaya çıkarılması engellenerek, üretim kayıt altına alınmalıdır. Balık unu ve yağı fabrikalarının hammadde kapasitesi ve temin yollarının gerçekçi bir şekilde düzenlenip, balık kıyımının önüne geçilmelidir. Bu uygulamaların yanı sıra stokların devamlılığı için gerekli bilimsel veriler belirlenmelidir. Öz kaynaklarımızı fazla yıpratmadan, topluma daha fazla hayvansal gıda yaratmanın bir diğer yolu açık denizlere gidilmesidir. Bu nedenle en kısa sürede belli bir açık deniz balıkçılığı stratejisi belirlenmelidir. Hoşsucu vd.(2001) belirttiği gibi profesyonel bir çekirdek kadronun denetiminde, araç-gereç ve hukuksal eksiğimiz tamamlanarak; Balıkçılığımızın Türkiye ile iyi ilişkiler içindeki özellikle Pakistan sularına yönlendirilmelidir. Böylece Hindistan Yarımadası'ndan Somali'ye kadar ki up-welling alanlarında açık deniz balıkçılığı başlatabilir.

Su ürünleri kaynaklarımızın sürdürülebilir kullanımı, bilimsel veriler ışığında yapılan düzenlemelerle mümkündür. Bu konuda yapılan araştırmalar; resmi, tüzel ve özel kurum ve kuruluşlarca ayrı ayrı yürütülmektedir. Aynı konularda yapılan araştırmalarda bile yeterli koordinasyon sağlanamamaktadır. Buda insan gücü, zaman ve ekonomik kayıplara sebep olmaktadır.

Üretim yetiştiricilik, geliştirme, kaynakların korunması, avcılığın düzenlenmesi, su kirliliği, araştırma, kooperatifleşme, kredilendirme v.b. gibi sektörle ilgili işlevleri yerine getirebilmek için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesindeki dört Genel Müdürlük bünyesinde Şube müdürlükleri ve taşra teşkilatlarında

örgütlenme ve sorumluluk yüklenmiştir. Sorumluluk Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nda olmasına rağmen, sektörde yatırım yapabilmek için; Başbakanlık, Bayındırlık, Çevre, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Kültür, Maliye, Orman, Sağlık, Turizm, Ulaştırma Bakanlıklarına bağlı birçok kuruluş ile ilgili Belediyelerden izin alınması gerekmektedir. Üretime başlayabilme izini alabilmek için, yüzlerce imza ancak aylarca süren bir zaman diliminde gerçekleşebilmektedir.

Bu bürokrasi özellikle küçük ve orta ölçekli girişimciyi yıldırmakta izin almaktan vazgeçip illegal üretim yapmaya yönelmektedir. İlegal üretim, 4128 sayılı Kanun ile değişik 560 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Hükümleri ve buna bağlı olarak yayımlanan yönetmelik ve ilgili mevzuat gereği Türk Gıda Kodeksine uygun üretim yapılamamakta ayrıca, söz konusu hükümler yerine getirilmediğinden su ürünleri mühendislerinin istihdamını da engellemektedir. Hizmetlerin kopuk ve dağınık olması sektörü darboğaza sokan önemli etkenlerin başında gelmektedir.

Gerek avcılık, gerekse yetiştiricilik şeklinde su ürünleri yönetiminde bugün gelinen nokta, kaynaklardan maksimum kar elde edebilecek politikalar üretilmesi ve kısa sürede hayata geçirilmesi zorunluluğudur. Su ürünleri sektörü ülkemizde üretimden işlemeye hızlı bir gelişme göstermektedir. Bu hızlı gelişme beraberinde bir çok sorun yaratmaktadır. Gelişme ile sorunların artmasının temelinde, Ulusal Su Ürünleri Politikasının olmayışından kaynaklanmaktadır.

Balıkçılık aktivitesinin yürütüldüğü kıyı alanlarının yönetimi ayrı bir önem taşımaktadır. Kıyı alanlarındaki sektörel öncelikler belirlenerek yöresel politikalar geliştirilmeli ve bu politikalar sürekli hale getirilmelidir. Her sektör yöredeki konumunu bilmeli ve spekülatif söylemlerin önüne geçilmelidir.

Su ürünleri kaynaklarımızdan sürekli ürün elde edebilmek amacı ile her tür ve bölge için periyodik olarak stok büyüklükleri tespit edilmeli ve türlerin avlanabilir miktarları, boyları için ayrı ayrı kota getirilerek avlanabilir miktarlar ve avlanacak tekne sayılarının belirlenmesi balıkçılar tarafından da istenmektedir. Denizlerimizin avcılık alanları; coğrafik, ekolojik, biyolojik ve sosyolojik özellikleri dikkate alınarak avlanma bölgeleri için "alt alanlar" oluşturulmalı ve bu alt alanlarda;

a. Avcılık yapacak balıkçıların, bu bölgenin kıyı şeridinde yaşayan balıkçılardan oluşması sağlanmalı,

b. Gerekirse yeni ruhsat verilmemeli, mevcut ruhsatların yenileme işlemleri sıkı takibe alınıp av yasalarını ihlal ettiği ve avlanma istatistiklerini doğru tutmadığı belirlenen teknelerin ruhsatları yenilenmemeli,

c. Balıkçılık sektörüne uzun vadeli düşük faizli kredi verilmeli. Kredilerin kullanımı bölgesel özelliklerde dikkate alınarak gerekirse sadece teknelerin modernizasyonu için kullanılarak balıkçılık filomuz nitelik bakımından güçlü hale getirilmeli,

d. 1163 Sayılı Kooperatif Kanunu ve Su Ürünleri Kooperatif ve Birlik Yasaları günün şartlarına uygun hale getirilerek güçlendirilmeli, balıkçıların örgütlenmesi sağlanıp, “alt alan” mensubiyeti ile bölgesel sahiplenme duygusu geliştirecek balıkçı, denetim sisteminin içerisinde yer almasıyla oto-kontrol sistemini sağlayacaktır. Yetiştiriciliğin yarattığı ekolojik kirlilik konusunda gerekli bilimsel araştırmalar yapılarak halkın aydınlanması sağlanmalıdır. Diğer yandan görüntü kirliliğine meydan vermeyecek yapısal standardizasyona gidilmelidir. Bunun için denizlerimizde yetiştiricilik yapılacak alanlar yanında, alternatif alanlar oluşturulmalıdır. Yapılacak araştırmalar sonucunda, gerekiyor ise kafeslerin altında oluşan yem ve diğer atıklar temizlenerek, bu atıklar değerlendirilerek ekonomiye dönüşü sağlanmalıdır.

Gelişmelere ayak uyduramayan mevzuat, müteşebbisi bıktıran bürokratik işlemler, yetersiz Ar-Ge çalışmaları, bilgi ve sermayeyi yan yana getiremeyen planlama eksiklikleri sektörün dünya pazarında rekabet edebilmesinin önündeki en büyük engeldir. 1980’li yıllarda başlatılan yükseköğretim hamlesi ile önlisans, lisans ve lisansüstü eğitimi ilgili yükseköğretim kurumlarında sürdürülmektedir. Bu kurumlar sayesinde su ürünleri sahasında önemli bilgi birikimi sağlanmıştır. Fakat su ürünleri mühendisleri mevcut örgütlenme içerisinde özellikle taşra teşkilatlarında yoğun olarak hissedilen meslek taassubu ve yönetsel bağımlılık, bireysel yaratıcılıklarını geliştirmelerini engellemektedir.

Su ürünleri sektörünün kamusal alandaki yapılması yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenlemeler ile birlikte 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununun bazı maddelerini tadil eden 3288 sayılı Kanun yeniden gözden geçirilerek sorumlulukla birlikte yetki devride gerçekleştirilmelidir. Yeni yapılanma, girişimcinin yatırım için tek muhatap olacağı kuruluş şeklinde olmalıdır.

Gerek koruma kontrol görevi yapan kurum ve kuruluşların, gerekse diğer su ürünleri alanlarını organize eden kurum ve kuruluşlar; sorumlu, yetkili ve etkin bir bürokratik yapıya kavuşturulmalıdır.

Potansiyel ve katma değeri ile bakıldığında bakanlık bazında örgütlenmesi gerektiği aşıkâr olan su ürünlerinin yeni bir örgütlenmeye ihtiyacı olduğu gerçeği yönetimin erkini elinde bulunduranlar kabullenme cesaretini göstermelidirler.

Su ürünleri sahasındaki bilgi birikimi, yeterli yapılanmayı sağlayacak kalite ve yoğunluktadır. Etkin iletişim ve koordinasyonun sağlanabilmesi için yönetim organizasyonunun ya bağımsız bir bakanlık şeklinde örgütlenmesi sağlanmalı yada ilk fırsatta bakanlığa dönüştürülmek üzere Başbakanlığa bağlı Müsteşarlık veya Genel Müdürlük şeklinde örgütlenmesi bir zorunluluktur.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1992-2000. 1991-1999 Yılları Su Ürünleri İstatistikleri. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- Anonim, 2000. Karadeniz Bölgesi’nde Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yapan İşletmelerin Yapısal Analizi ve Verimliliğinin Belirlenmesi. Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Trabzon.
- Anonim, 2003a. <http://www.die.gov.tr/konular/suUrunleri.htm>
- Anonim, 2003b. <http://www.fao.org/fi/default.asp>
- Anonim, 2003c. <http://www.die.gov.tr/konular/nufusSayimi.htm>
- Atay, D., ve Korkmaz, A.Ş., 2001. Su Ürünleri Üretimi: Türkiye ve Dünyada Son Trendler. Türkiye Su Ürünleri Dergisi, 1(1): 3-15 s.
- Çelikkale, M.S., 1997. Balık Avcılığında Gelişmeler. Av-Av Gücü İlişkileri. Akdeniz Balıkçılık Kongresi 9-11 Nisan 1997, İzmir.
- Çelikkale, M.S., Düzgüneş, E., Okumuş, İ., 1999. Türkiye Su Ürünleri Sektörü, Potansiyeli, Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. İst. Tic.Od. Yayın No.:1999-2 İstanbul. 73, 89
- Hoşsucu, H., Kınacıgil, H.T., Kara, A., Tosunoğlu, Z., Akyol, O., Unal, V., Özekinci, U., 2001. Türkiye Balıkçılık Sektörü ve Beklenen Gelişmeler. E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, İzmir (baskıda)
- Pala, M., Saygı, B., 1991. İhracata Yönelik Gıda Sanayii ve Rekabet Gücünün Artırılması. İst.Tic.Od. Yayın No: 1991-24, İstanbul. 125s.
- Saydam, C., Tuğrul, S., Baştürk O., Oğuz, T., 1993. Identification of the Oxidic/Anoxic Interface by Isopychial Surfaces in the Black Sea. Deep Sea Research, I, 40: 1405-1412.
- Tokaç, A., Kınacıgil, H.T., Hoşsucu, H., 1992. Open Sea Fisheries and Evaluation for Turkey (in Turkish). Karadeniz Balıkçılığının Sorunları Sempozyumu. 13-14 Nisan 1992, Ankara.